

BATI YAYIN DÜNYASINDA ATATÜRK

E. Korg. CEMAL ENGİNSOY

I. GİRİŞ

“Dimdik bir duruş, şüphe götürmez ağırbaşlılığını yansıtan yiğit bir görünüş; eksiksiz bir giyiniş, kesin hatlı bir vücut; insanın içine işleyen açık mavi gözler, kabarmış kaşlar; çok kez ciddi, hatta sert bir yüz; her bakışında, her jestinde ve hatta hareketsiz halinde de göze çarpan keskin bir canlılık. Sanırım Atatürk, olağanüstü bir insandı...”¹

Atatürk'ün seçkin imajını yansıtan bu sözler, 1930'lu yılların büyük bir bölümünde, Ankara'da İngiltere Büyükelçisi olarak bulunan tanınmış diplomat Sir Percy Loraine'e aittir. Hemen belirtmeliyim bu diplomat, Atatürk'ü “olağanüstü bir insan” olarak nitelemede yalnız değildir. Nitekim “Türkler” adlı eserin yazarı David Hotham da aynı kanaati paylaşır ve daha kesin konuşarak şöyle der: “...Atatürk, gerçekten, olağanüstü bir insandı...”²

O halde, bu yazımla sizlere sunduğum konunun kaynağını oluşturan Batı Yayın Dünyasının Atatürk gibi olağanüstü bir insanla yakından ilgilenmesi doğaldır. Nitekim fiili durum da bunu kanıtlar mahiyettedir.

Gerçekten Atatürk, Batı yayın dünyasında, ilk bakışta biyografik nitelikli fakat, temelde çok daha geniş kapsamlı, birçok popüler eserin kahramanıdır. Ayrıca Modern Türkiye ile ilgili eserlerin büyük bir çoğunluğu da dikkatini geniş ölçüde Atatürk eksenine çevresinde toplar; diğer bir deyişle bu eserlerin doruğunda, çok kez Atatürk gerçeği göze çarpar.

Atatürk'ün doğumunun 100. yıldönümü (1881-1981) vesilesi ile Amerika Birleşik Devletleri Kongre Kitaplığı, 1984 yılı ortalarında “Kemal Atatürk: 100. Yıldönümü Bibliyografyası”³ adı ile yeni bir eser yayımlamıştır. Bu bibliyografya, “Kemal Atatürk, Bağımsızlık Savaşı, Lozan Antlaşması, Boğazlar Sorunu, Modern Türkiye, Siyaset ve Hükümet, Batılılaşma, Dış İlişkiler, Dil Reformu, Türk Kadını, Ekonomik ve Sosyal

¹ Special News Bulletin, vol. 34, No. 4381, 1980.

² David Hotham, The Turks, London 1972, p. 21-23.

³ Kemal Atatürk, A Centennial Bibliography, compiled by Abraham Bodurgil, Library of Congress, Washington 1984.

Koşullar" başlıklı bölümleri kapsıyor. Sadece Kemal Atatürk bölümünde, çeşitli Batı dillerinde yazılmış 100'ü aşkın kitap, 300'den fazla makale, konferans ve filmden oluşan doküman adı göze çarpıyor. Bibliyografyanın bütün bölümlerindeki toplam kitap, makale vb. eser sayısı ise 2.000'i aşkındır.

Realist ve idealist seçkin tarihî kişiliği ve bu kişilikten kaynaklanan ilke, inkılâp ve reformları ile artık sadece Türk Milleti için değil; UNESCO'nun sözleri ile, "...bütün insanlık için de gerçek bir onur simgesi..."⁴ olan Atatürk ve yarattığı en büyük eseri Modern Türkiye hakkında, Batı yayın dünyasında, özellikle İngilizce yayımlanmış olan ve kendi alanlarında birer otorite teşkil eden bazı önemli eserleri, uzun denebilecek bir süreden beri inceleme fırsatını buldum ve bugün de bulmaktayım. Bu eserlerde, Atatürk'ün çok yönlü kişiliğinin en belirgin yanları olan asker ve devlet adamı nitelikleri ele alınmakta; bu arada, Atatürk'ün devlet kuruculuğu, özellikle inkılâpçılığı üzerinde durulmaktadır.

Uluslararası alanda, ansiklopedik eserler arasında belgesel bir değer taşıyan Encyclopaedia Britannica tarafından "... seçkin bir Türk askeri, reformcu ve devlet adamı..."⁵ olarak tanımlanan Ulu Önderimizin bu özel niteliklerini, diğer genel niteliklemler ile birlikte, konuma temel aldım. Dolayısıyla, bu niteliklerle ilgili değerlendirmeleri sunacağım ve sadece zorunlu hallerde, bazı kişisel açıklama ve yorumlarda bulunacağım. Bu arada, hemen önemli bir noktayı belirtmeliyim: Bu sunuşumla böyle çok kapsamlı bir konuyu, bütün derinlik ve genişliği ile aktarabileceğimi söylemek, karakterime çok uzak bir davranış olur. Bununla beraber, hiç değilse genel bir izlenim yaratabileceğimi umuyorum.

II. ATATÜRK'ÜN ÇOK YÖNLÜ TARİHİ KİŞİLİĞİ

1. Atatürk'ün Genel Nitelikleri

Batı yayın dünyasında, Atatürk ile ilgili olarak yayınlanan eserlerde, gerçekçi veya ilgi çekici birçok tanımlamalar göze çarpar. Örneğin; "... 20. yüzyılın ilk yarısını olağanüstü kişiliği ile etkilemiş büyük bir asker ve devlet adamı..."⁶, "...bir dönemi kapatıp diğerini açarak Yakın Doğu'ya yeni bir

⁴ Turkish National Commission for UNESCO, Atatürk, 1963, p. 215.

⁵ Encyclopaedia Britannica, vol. 2, 1974, p. 255.

⁶ Lord Kinross, Atatürk-Bir Milleti Yeniden Doğuşu (Çev. Ayhan Tezel), İstanbul 1967, s. 67.

biçim veren (lider)...”,⁷ “...Modern Türkiye'nin Lideri...”,⁸ “... gerçekten olağanüstü bir insan...”,⁹ “...tarihin gerçekten en büyük radikali...”;¹⁰ bu arada, Sir Winston Churchill'in sözleri ile “I. Dünya Savaşının ve sonrasının en büyük dört beş simasından biri, Savaşçı Prens...” vb.

Atatürk, Alman yazarı Hans Kohn'un görüşüne göre, “enerji dolu, amaçlarından emin, tereddüt tanımayan ve doğuştan liderdir... sabır, zamanlama, tek amaç, insanları doğru olarak değerlendirme (nitelikleri üstündür)...”¹¹ Bu konuda Amerikalı Profesör Dankwart Rustow'un görüşü ise şöyledir: “... huy ve eğitim bakımından Kemal, soyut bir düşünür değil; bir aksiyon adamı idi. Fakat hareketleri üzerinde önceden düşünürdü ve kendisinin yüksek bir görüş açıklığı vardı...”¹² Aksiyon adamı nitelemesi ile gerçeği yansıtan bu görüşe tam olarak katılamıyacağımı söylemeliyim. Çünkü Prof. Dr. Suat Sinanoğlu'nun belirttiği gibi, “... Atatürk'ün icraatı, davranışları, yazıları ve sözleri çok sağlam, çok derin bir düşünceye dayanır. Atatürk'ün kendine özgü bir hayat görüşü, bir hayat felsefesi vardır...”¹³ Bu görüşü paylaşıyorum; bununla beraber, daha birleştirici bir tanımlama yapmak gereğini de duyuyorum. Bana göre Atatürk, hem güçlü bir “inanç adamı”dır hem de plân ve programa dayanan, bir “hareket (aksiyon) adamı”; daha kısa bir deyişle, dinamizm dolu bir inanç ve hareket adamıdır.

Dikkate değer bir görüş olarak, bir Amerikalı asker-diplomat General Shell'in düşüncesini de belirtmek isterim: “... Mustafa Kemal, çağımızda henüz hiç kimsenin geçemediği büyük ve yetenekli bir adamdır...”¹⁴ Nihayet, Alman düşünür Herbert Melzig'in şu anlamlı görüşü (Kasım 1938): “Kemal Atatürk, kendi ulusu ve insanlık için beslediği sevgi ile bir dâhinin neler yaratabileceği konusunda, bütün dünyaya görülmedik, işitilmedik bir sahne seyrettirmektedir.” Profesör Melzig, bu değerlendirmesiyle “Atatürk Gerçeği”ni de dile getirmiş oluyor.

2. Asker Atatürk

Tanınmış Alman tarihçi Prof. Gotthard Jaeschke, Atatürk'ü “doğuştan asker” olarak niteler. Profesörün bu görüşünü kanıtlarcasına Atatürk,

⁷ Dagobert von Mikusch, Mustafa Kemal, New York 1931, p. X.

⁸ Elein D. Smith, Turkey: Origins of the Kemalist Movement (1919-1923), 1959, p. X.

⁹ David Hotham, The Turks, London 1972, p. 22.

¹⁰ H. E. Wortham, Mustafa Kemal of Turkey, Boston 1931, p. 14.

¹¹ Hans Kohn, Ten Years of the Turkish Republic, Foreign Affairs, vol. 12, October 1933.

¹² A. Rustow Dankwart, Atatürk as Founder of a State, New York 1970, p. 214.

¹³ Makaleler-Atatürkçülük ve Devrimler, I. Kitap, Ankara 1978, s. 166.

¹⁴ Special News Bulletin, 14 November 1980.

“seçkin bir stratej, usta bir taktikçi, insan gücü ve lojistik alanlarında büyük bir teşkilâtçı” olduğunun ilk belirgin örneklerini daha I. Dünya Savaşında (1914-1918), henüz 34 yaşında iken vermiş, İstiklâl Savaşımızda (1919-1922) ise bu üstün nitelikleri doruk noktasına ulaştırmıştır. Bu nedenle Atatürk, Batılı birçok otoriteye göre, “askerî deha sahibi” dir. Bu gerçeği kanıtlamak üzere, özellikle Çanakkale Muharebeleri (1915) ile ilgili olarak Batı yayın dünyasından aktarılabilir örneklerin sayısı, bir makalenin sınırlı sayfalarına sığdırılamayacak kadar çoktur. Bu bakımdan, beni daima etkilemiş olan örneklerden sadece birkaçını belirtmekle yetineceğim.

İlk olarak Harvard Üniversitesinde, Türkiye ile ilgili araştırmaları ile tanınan, Amerikalı bilim adamı Prof. Richard Robinson’un analitik bir değerlendirmesini sunacağım. Bu Profesör’e göre, “... Kemal’in yaşamının ilk dönemine askerlik hâkimdi. Kendisinin askerî deha sahibi olduğu hususunda hiç şüphe yoktur. (Amirlerinin gözünde) pek popüler bir kişi olmamasına rağmen, hızla yükseldi. (Kemal’in) askerî dehası en iyi olarak şu beş nitelikte tanımlanabilir: a. Kişisel Cesaret, b. Başkalarının hareketlerini önceden sezebilme yeteneği, c. Sabır, diğer bir deyişle kendi hareketlerinin en etkili olabileceği zamanı kavrayarak seçebilme (zamanlama), d. Kendi amacını açığa vurmadan başka yönlerde inandırıcı biçimde aldatma hareketleri yapabilme yeteneği, e. Hasım kuvvetlerinin nispi gücünü objektif bir görüşle ve doğru olarak değerlendirebilme kabiliyeti (gerçekçilik)... Kemal, kuvvetli inançlı, kesin kararlı ve kararsızlığa tahammülsüz bir adamdı...”¹⁵

Atatürk’ü “Mukadderat Adamı” olarak niteleyen İngiliz askerî yazar Tuğgeneral Aspinall Ogländer, 1932 yılında yayımlanan belgesel nitelikli eserinde şöyle diyor: “Gazi Mustafa Kemal’in Çanakkale Muharebelerindeki büyük başarılarını gereğince övmeye ve takdire imkân yoktur; bu konuda ne söylene azdır. Gazi, Çanakkale Muharebelerinin sonucunu tayin etmiştir. Bir tümen komutanının, üç ayrı yerde kendi insiyatifi ile giriştiği hareketlerle bir savaşın, hatta bir ulusun kaderini değiştirecek yücelikte bir zafer kazandığı tarihte pek az görülür...”¹⁶

Avusturyalı tarihçi Alan Moorehead’in “Gallipoli (Gelibolu)” adını taşıyan tanınmış eserinde ise, şu dikkate değer görüş yer alıyor: “... Çanakkale Harekâtının başlangıcı, İtilâf (Entente) Devletleri bakımından, seferin en acı olayıdır. Çünkü ilk çıkarma anında, bölgede, deha sahibi genç

¹⁵ Richard D. Robinson, *The First Turkish Republic*, Massachusetts 1963, p. 29-30.

¹⁶ C.F. Aspinall Ogländer, *History of the Great War-Military Operations Gallipoli*, vol. II, London 1932, p. 485-486.

bir komutan (Mustafa Kemal) hazır bulunuyordu. Bu komutan olmasaydı, Avustralyalılar ve Yeni Zelandalılar, pekâlâ Conk Bayırını (hâkim bölge) o sabah ele geçirebilirler ve muharebenin kaderini daha o zaman ve o yerde tayin edebilirlerdi...”¹⁷ Atatürk, o çıkarma sabahını hemen izleyen tarihî anda ortaya koyduğu ileri görüş, inisiyatif, sorumluluğu üzerine alma gibi önderlik nitelikleri ile hiç kuşkusuz tarihî bir rol oynamıştır. Çünkü özellikle bazı Batılı tarihçilere göre, Antant Devletlerinin Çanakkale Seferi başarıya ulaşıyorsa, Türkiye'nin parçalanması ve Boğazlar yolu ile Rusya'ya yeterli bir ikmal ve ulaştırma hattı kurulması sonucu, I. Dünya Savaşı iki yıl kısaltılabilirdi.

Nihayet, çağımızın önde gelen tarihçileri arasında önemli bir yeri olan Prof. Arnold Toynbee'in şu dikkate değer görüşü: “... Mustafa Kemal, parlak bir asker, atak ve başına buyruk bir kişi idi... Çanakkale Seferinde Anafartalar'da İngiliz kuvvetlerini durdurunca hem Almanya'da hem de Türkiye'de askerî bir kahraman oldu. Bundan sonra da Alman Yüksek Komutanlığı ile Türk Başkomutanı Enver Paşa tarafından sevilmemesine rağmen, askerî ünü pekleşti...”¹⁸

İstiklâl Savaşımızla ilgili ilk örnek olarak doktorasını “Kemalist Hareketin Kökenleri” konusu üzerinde yapan Amerikalı araştırmacı Elaine Smith'in değerlendirmesini özetleyeceğim: “... 15 Mayıs 1919'da İzmir'in Yunanlılar tarafından işgali, savaş bozgunu Türkler üzerinde kuvvetli bir etki yaptı. Çünkü Türkler, ikinci sınıf vatandaş saydıkları bir azınlık toplumu tarafından yönetilmek düşüncesine katlanamazlardı. Bu saldırının sonuçları olarak bütün ülkede, özellikle Osmanlı Ordusu birliklerinin bulunmadığı bölgelerde, Millî Mukavemet Grupları ortaya çıktı. Bu dağınık mukavemet grupları çeşitli büyüklükte idi. Bu grupların cesaretle ve iyi çarpışmalarına rağmen Yunanlılara karşı etkili bir harekât, ancak merkezî bir kontrol ve koordinasyon sayesinde başarılabildi. Bu ihtiyaç, İzmir'e yapılan Yunan çıkarmasından dört gün sonra, Kuzey Anadolu'da Samsun'a ulaşan Mustafa Kemal tarafından karşılandı. Böylece mukavemet gruplarını bir millî hareket çerçevesinde birleştirme yolundaki yorucu işlem başladı. Bu hareket, bir ordu, bir fiilî hükümet ve dış politika yarattı. Mustafa Kemal Paşa, Gelibolu ve Suriye'de İngilizlere karşı kazandığı askerî başarılar nedeni ile o sırada bütün Türklerin gözünde büyük bir kahramandı. Ayrıca o günlerin Türkiye'yi alçaltan koşulları altında, Müttefik-

¹⁷ Alan Moorehead, Gallipoli, Hong Kong 1975, p. 97.

¹⁸ Arnold J. Toynbee, Turkey, New York 1972, p. 78.

ler'in Türkiye'ye yönelik davranışlarını esaret boyunduruğu sayanlar için de birleştirici bir ümit ışığı olarak kabul ediliyordu..."¹⁹

İngiliz tarihçisi Prof. Geoffrey Lewis'e göre ise, "... Millî Teşkilâtın seyrek saflarını kopmaktan koruyan ve parça parça yenilgiden kurtaran etken, hiç kuşkusuz, Mustafa Kemal'in yılmayan iradesi ve bitip tükenmek bilmeyen enerjisi idi..."²⁰

Amerikalı tarihçi Prof. Stanford Shaw'a göre, "Mustafa Kemal Atatürk, Batı dünyasında, haklı olarak bir aksiyon adamı, cüretli ve parlak bir askerî lider olarak tanınır. Çünkü Türk İstiklâl Savaşında, sayı ve silahça çok daha üstün, yabancı istilâ kuvvetlerini ülkeden atan muvazzaf ve gerilla kuvvetlerini başarı ile teşkilatlandırmış ve yönetmiştir. Daha sonra bir dizi köklü ve cüretli reformlar ile Türkiye Cumhuriyetini modernleştirmesi, askerî alandaki başarısını vurgular. Bununla beraber unutulmamalıdır ki kendisinin şüphe götürmez askerî dehası, siyasal alandaki yetenekleri ile desteklenmese idi, Türk halkı adına böyle kesin bir zafer kazanma fırsatı meydana gelemezdi..."

Prof. Toynbee de şu dikkate değer görüştedir: "... Mustafa Kemal Paşa, (Sakarya Mevziindeki) Türk kuvvetlerinin komutasını şahsen üzerine aldı... Muharebe çetin geçti, sert çarpışmalar halinde üç hafta sürdü. Türk Lideri, hep muharebe meydanında kaldı ve bir ara çarpışmalar sırasında ağırca yaralandı... Bu muharebe, üstünlük sağlamak için, bir Batılı devlet ile yeni Türkiye arasındaki mücadele şeklinde geçmekle beraber gerçekte, Doğu ve Batı'nın çarpışması idi. Nihayet Türk direniş ve savunmasını kırmak için yaptıkları umutsuz bir teşebbüsten sonra Yunanlılar, muharebeyi bırakmak zorunda kaldılar; Türk karşı taarruzları sonucu, kırık bir moral ile geri çekildiler.. Bu muharebe, gerçekte Yunan-Türk Savaşının dönüm noktası oldu. Bu nedenle, bu yüzyılın kesin sonuçlu bir muharebesi sayılmaya pekâlâ layıktır..."²¹ Toynbee, bu görüşünü vurgulamak için bir Amerikalı yazarın eserinden şu pasajı almıştır: "Sakarya kıyılarındaki Türk Zaferi, Yakın ve Orta Doğu'nun siyasal yüzünü kökünden değiştirdi. Batı, 200 yıldan beri yaşlı Osmanlı İmparatorluğunu hırpalıyordu. Fakat, Sakarya Nehrinde Türk'ün kendisi ile karşılaşmış ve ona çarpınca, tarihin akışı değişmiştir. Tarih bir gün, Sakarya boyundaki bu pek bilinmeyen mücadeleyi çağımızın kesin sonuçlu bir muharebesi olarak değerlendirecektir..."²²

¹⁹ Elaine D. Smith, Turkey: Origins of the Kemalist Movement (1919-1923), Washington, D.C., 1959, p. 8-9.

²² Geoffrey Lewis, Modern Turkey, New York 1974.

²¹ Arnold J. Toynbee, Turkey, New York 1972 p. 100.

²² Clair Price, The Rebirth of Turkey, New York 1923, Thomas Seltzer, p. 189.

Nihayet, bir Yunanlı yazarın “Yeni Onbinlerin Dönüşü” adlı eserinde, şu ilginç değerlendirme göze çarpar: “... İnsan şunu düşünmekten kendini alamıyor. Sanki yeni bir kuvvet, Türk Ordusunu diriltmiş; onun yiğitliğini ateşlemiş... Sanki bir adam, onlara Büyük Zaferin mukadder olduğunu aşlamıştır...” Bu eserde sözü edilen “adam”, hiç kuşkusuz Mustafa Kemal’dir. Ne var ki bu Büyük Türk, zaferi kendisine mal edecek bencil bir karakter taşımaktan çok uzaktır. O’nun gurur kaynağı, bir ferdi olmakla daima övündüğü Türk Ordusudur, Türk Ulusudur. Şu anlamlı sözlerine kulak verelim: “... Her safhası ile düşünülmüş, hazırlanmış, yönetilmiş ve zafere ulaştırılmış olan bu muharebe (30 Ağustos Başkumandanlık Meydan Muharebesi), Türk Ordusunun, Türk Subayları ve Kumanda Heyetinin yüksek gücünü ve kahramanlığını tarihte bir daha tespit eden çok büyük bir eserdir. Bu eser, Türk Milletinin hürriyet ve istiklâl düşüncesinin ölmez bir abidesidir. Bu eseri yaratan bir milletin evlâdı, bir ordunun başkumandanı olduğu için ilelebet mesut ve bahtiyar.”

3. Devlet Adamı Atatürk

Atatürk’ü inceleyen Batılı otoritelerin, genellikle üzerinde birleştikleri ortak nokta, bu Büyük Adamın “Modern Türkiye’nin Kurucusu” olduğudur. Yaratıcı bir gücü yansıtan bu tanımlama, hiç kuşkusuz Atatürk’ün seçkin devlet adamlığı niteliğinin belirgin bir ifadesidir. Nitekim Prof. Toynbee’ye göre, “Türkiye Cumhuriyetinin Kurucusu Mustafa Kemal’in sarsılmaz enerjisi, Türkiye’yi 20. yüzyıla (çağdaşlaşmaya) yöneltmiştir...”²³

Amerikalı Prof. Rustow’a göre ise, “... İmparatorluğun Cumhuriyete dönüşümünün gerçekleştirilmesinde Mustafa Kemal’in kişisel rolü kesindi. Kendisini izleyenlerin, O’nun olağanüstü, insanüstü yeteneğe sahip bulunduğu inancını taşımaları bakımından Mustafa Kemal çok kez, karizmatik (diğer bir deyişle Tanrı vergisi nitelikleri bulunan) bir lider olarak tanımlanır. Bununla beraber teşkilâta ve kanun üstünlüğüne çok titiz bir dikkat göstermiştir... Vatandaşlarını ulusal savunma ve kurtuluş yolunda zafer sağlayıcı çabalara yönelten müstesna bir belâgat yeteneği kazanmıştır. Bütün ömrü boyunca aksiyon adamı olması nedeni ile devlet adamlığının temel ilkelerini Rousseau ve Clausewitz’e yaraşır bir açıklık ve kesinlikle söylev ve demeçlerinde ifade etmeyi başarmıştır. Hangi yönden bakılırsa bakılsın, eserleri uzlaştırma, birlik ve haberleşme yolu ile başarılan yaratıcı bir önderlik becerisidir...”²⁴

²³ Arnold J. Toynbee, Türkiye (Çeviri), Milliyet Yayınları, 1971.

²⁴ Dankwart A. Rustow, Atatürk as Founder of a State.

Türkiye’de uzun bir süre kalan Amerikalı öğretim görevlisine göre, “...1911’den 1922’ye kadar süren 11 yıllık savaş ve kargaşalık döneminden sonra (Mustafa Kemal’in) yön verici dehası ile sağladığı değişim, Türkiye’yi sadece bir imparatorluktan cumhuriyetçi bir hükümet yönetimindeki milli bir devlete dönüştürmekle kalmamış, halkın yaşamında da büyük değişiklikler yaratmıştır... Türkiye Cumhuriyetinin Kurucusu Mustafa Kemal Atatürk’ün evrensel çaptaki ünü, kendisinden öncekilerin başarılarını gölgede bırakacak şekilde göz kamaştırıcı olmuştur. Bu çapta bir önder, girişimleri ile sadece Türkleri değil, dünyayı da şaşırtmıştır... (Mustafa Kemal’in) özlemi... yeni bir dünya ve onun içinde dil ve kültür birliği olan bir milletin yeni Türkleri idi...”²⁵

Prof. Geoffrey Lewis’in şu görüşleri de sanırım dikkate değer bir nitelik taşır: “... (Türkiye’de) her şeye hâkim olan kişi Kemal idi. O’nu, yüzüne karşı kimse eleştiremezdi. (Fakat) kendisi, bundan büyük üzüntü duyardı. Çünkü, iyi bir görüş alışverişi kadar sevdiği başka hiçbir şey yoktu... Atatürk’ün başarılarının mahiyetini ve büyüklüğünü uzun boylu sayıp dökmek gerekmez. Avrupalı ve Asyalı birçok toplum, eski imparatorlukların çöküntüleri ortasında moral düşüklüğüne ve umutsuzluğa kapıldığı bir sırada, Türkleri, Osmanlı İmparatorluğunun paramparça olan yıkıntılarından çekip çıkarmış ve bir millet yapmıştır... Halkının yeteneklerine olan sarsılmaz güveni ile onları Batı Medeniyetine yöneltmiştir. Üzerine aldığı görev bakımından sahip bulunduğu kişisel nitelikler, Türklerin yüksek geleceğine olan fanatik denebilecek inancından, çok üstün bir irade gücünden, yüksek bir zekâdan, büyük önderlik ve hitabet yeteneklerinden, engin bir kişisel cazibeden ve fırsatlardan yararlanma yeteneğinden kaynaklanıyordu. Hiçbir zaafı olmadığını söylemek yanlış olur.. Bunlar, O’nun bir parçası, bitmez tükenmez enerjisinin bir göstergesidir. (Fakat) kendi kendisini aldatma gibi bir kusuru olduğunu kimse söyleyemez. Gözü dönmüş genç bir ihtilâlcı değil, ruhunda inkılâp ateşi yanan bir subay ve centilmen idi...”²⁶

Bu arada, genellikle olumlu bu görüşlerden nispeten farklı veya kısmen olumsuz bazı değerlendirmelere de rastladığımı söylemeliyim. Örneğin, İngiliz Ansiklopedisindeki şu görüş: “... Kemal, hemen hemen sınırsız ölçüde siyasal bir güce sahipti. Fakat bu gücünü, pek de değerlendirecek bir yetenekte değildi. Çünkü dehası, askerî alanda idi...” Bu görüşü, değil bizler, Batılı otoritelerin bile paylaşmadığı daha önce verdiğim örneklerle

²⁵ Eleanor Bisbee, *The New Turks*, Philadelphia 1951.

²⁶ Geoffrey Lewis, *Modern Turkey*, New York 1974.

ortada. Prof. Rustow da “Devlet Kurucusu Olarak Atatürk” başlıklı inceleme yazısının bir yerinde şöyle diyor: “... Kemal’in taktik yönden gizli silâhı, Büyük Nutkunda belirtilmek istendiği gibi, yanılmaz bir ileri görüşlülük değil, tükenmez bir buluculuktur... Evet, tükenmez bir buluculuk, diğer bir deyişle, çare bulmak sanatı, Atatürk’ün niteliklerindedir.” Ama, Batı literatüründe, Atatürk’ün ileri görüşlülüğü, gerçekçiliği ile birlikte, en başta gelen niteliğidir. O kadar ki Atatürk ile ilgili olarak, “Hayret Verici Siyasal Kehanetler” (Caucasus 1951) veya “esrarlı denebilecek ileri görüşlülüğü” (Sir Percy Loraine) şeklindeki nitelemelere sık sık rastlamak mümkündür.

Nihayet, İngiliz askerî yazarı Armstrong’un bazı sansasyonel görüşleri. Bu konuda rahmetli Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nun bir anısını sizlere sunmak isterim. Bu ünlü yazarımız şöyle diyor: “... İngiliz yazarlarından Armstrong’un Bozkurt kitabının Atatürk’ü ne kadar öfkelen­dirdiğini ve etrafındaki gazetecileri bu kitap aleyhine nasıl seferber ettiğini pek iyi hatırlarım. Bozkurt’u okuyanlar bilirler ki—hususî hayatına dair bazı temelsiz dedikodular bir yana bırakılacak olursa—Armstrong bu eserinde, Mustafa Kemal’i eski ve yeni tarih devirlerinin en yüksek simaları arasında saymakta ve “eğer bu adam, büyük bir milletin içinden çıkmış veya büyük bir milletin başına geçmiş bulursa idi Sirus’ları, Sezar’ları, Cengiz’leri, Napolyon’ları gölgede bırakan cihangirlerden biri olurdu”, demektedir. O zamanlar, Atatürk’ü en çok çileden çıkaran, işte, asıl bu görüş idi. Yumruğunu masaya vurup “Büyük millet mi? Türk’ten daha büyük millet var mıdır? Ben ne yapabildi isem, ancak onunla yapabildim. Hem, bu İngiliz subayı, bana bir cihangir gözü ile bakıyor. Ben cihangir değilim. Biz, Türk Ordusu ile cihangirlere karşı koymuşuzdur...”²⁷

Batı yayın dünyasında Atatürk ile ilgili olarak üzerinde durulan bir husus da bu Büyük Liderin diktatör olup olmadığı sorunudur. Gerçekten inceleycilerin bilimsel niteliklerine ve kişisel karakterlerine göre, Atatürk’ü “seçkin bir devlet adamı ve inkılâpçı” olarak tanımlayanlara olduğu kadar, “diktatör, ılımlı veya iyi niyetli diktatör ya da otoriter önder” olarak niteleyenlere de rastlanır. Bu konuda, kısa bir açıklama yapmanın dışında, şahsen bir değerlendirmeye başvurmak yerine, Batılı kaynakları konuşturmayı tercih ediyorum. Kanaatimce Atatürk, ulusumuz için asla bir diktatör değildir. Çünkü son Osmanlı Padişahının (Mehmet VI.) “Millet bir koyun sürüsüdür, ona bir çoban lâzımdır. O da benim...”²⁸ sözlerinde

²⁷ Belleten, sayı: 80, Türk Tarih Kurumu, 1956, s. 351-352.

²⁸ Tefvik Bıyıkhoğlu, Atatürk Anadolu’da (1919-1921), I, Ankara 1959, s. 8.

yansıyan diktatörce bir zihniyete karşılık Atatürk, “Hâkimiyet kayıtsız şartsız milletindir” inancını kesinlikle benimsemiş, eşsiz bir önderdir. Atatürk’ün “otoriter bir önder” olduğuna “evet” derim; ama, diktatör sayılmasına cevabım, “hayır” dır. Çünkü kanun anlayışına dayanan disiplin ile demokrasiyi yok eden diktayı birbirinden kesinlikle ayırmak gerekir. Atatürk, bu ayrımı yapan ve “Halkın sesi hakkın sesidir” ilkesine gerçekten içtenlikle bağlı olan bir önderdir.

Bu konuyu Batılı otoritelerin nasıl değerlendirdiklerine gelince; daha önce adı geçen Amerikalı araştırmacı Elaine D. Smith, “... Güçlü hükümet, mutlaka diktatörlük anlamına gelmez. Çünkü gerçek istikrarın dayanağı, halkın desteği ve katkısıdır...”²⁹ diyor ve şu genel gözlemini belirtiyor: “... Hemen hemen bütün otoriteler, Atatürk’ün başarıları üzerinde birleşmektedir. Buna karşılık, gözlemler ve görüşler değişiktir. 18. yüzyıl tipi liberalizme ve doğal haklar felsefesine inananlar, Atatürk’ün kişisel otoriteye dayanan yönetimini büyük ölçüde eleştirirler. Öte yandan anayasal yönetimlerin yeni kurulduğu ülkelerde güçlü liderliğin varlığının zorunlu olduğunu düşünenler ise, çok kez, (Atatürk’ün) davranışlarını makul karşılamaktadırlar...”³⁰

Bu konuda Prof. Jaeschke’nin görüşü daha kesindir: “... Atatürk’ün bir diktatör olduğu, Türkiye dışında çok yaygın, yanlış bir düşüncedir. Gerçekte, (Atatürk) Kurtuluş Savaşının başlangıcından beri, halk ile en yakın işbirliği yapmaya en büyük değeri verirdi.”³¹

Sir Percy Loraine’in görüşü ise gerçekten anlamlıdır: “...Atatürk, diktatör olarak nitelenir. Benim kanaatime göre, O’nun hakkındaki bu görüş yanlıştır ve yanıltıcıdır. İtiraf edelim ki elimizde modern çağlarda diktatörle ilgili yetkili bir tanımlama da yoktur. Bununla beraber, bu sıfatın Hitler veya Mussolini için kullanılmasına itiraz edecek, sanırım, kimse bulunamaz. O halde, Atatürk’ün niçin aynı kategoriye ait olmadığı sorulabilir. Bunun birçok nedenleri var. Bunların başlıcası, kendisinin yokluğu halinde de işleyecek bir mekanizmayı bilinçli olarak kurmaktır. Bunu, kendisinden sonra da yaşayacak sistemli bir hükümet ve yönetim yaratmaya ve görüşleri ile uyumluluk sağlamaktan çok, düşüncelerini öğretmeye çalışarak gerçekleştirmek istiyordu... İhtilâller çocuk oyuncuğu değildir. İlk günlerde, yeni Anayasa yapılmadan ve bunun kuruluşları

²⁹ Elaine D. Smith, Turkey: Origins of the Kemalist Movement (1919-1923), Washington, D.C., 1959.

³⁰ a.g.e.

³¹ Makaleler, Atatürkçülük ve Devrimler. I. Kitap, Ankara 1978, s. 40.

normal işleyişlerine kavuşmadan önce Atatürk, kuşkusuz, birçok konuda kendi insiyatifi ile kesin hareketlerde bulunmak durumunda idi... (fakat) genellikle sanıldığı gibi, herkese, her şey için emirler vermekten çok, sürekli olarak bütün bakanlıkların kendi sorumluluklarını başarmalarına çalışıyordu... Cumhurbaşkanı olarak bütün davranışı, kendisini Devlet Başkanı saymasına dayanıyordu... Cumhuriyetin başlangıç döneminde, halk hükümeti olarak tanımladığımız yönetim şekli bakımından halkın ve ortamın olgun bir durumda olmadığını Atatürk kavramıştı. Halk, saltanat ve imparatorluk gelenekleri içinde boğulmuştu. İttihat ve Terakki Komitesi dönemi de bu bakımdan büyük bir değişiklik sağlamamıştı. Bu nedenle bakanlar gibi, halk da yeni Anayasa'nın kendilerine yüklediği yeni sorumluluklar yönünden eğitilmeli idi. Bu arada işler sürekli biçimde yürütülmeli ve modern, ilerici bir devlet olarak Türkiye'nin ihtiyaçları incelenmeli, elden geldiğince de kendi kaynakları ile karşılanmalı idi. Her şeyden önce de yaşayan bir ulusal ekonomi yaratılmalıydı.. Hemen hemen sihirli olarak nitelenebilecek derecedeki ileri görüşlülüğü o kadar kesin ve doğru; olayların akışını, halkın duygu ve ihtiyaçlarını, Türkiye'nin dış ilişkilerindeki tahminleri o kadar isabetli idi ki çalışma arkadaşları, kendileri için çözümü çok güç ve karmaşık durumlarda nasıl bir hareket tarzı izleyecekleri hususunda, tam bir alışkanlıkla O'na danışırlardı. O da çalışma arkadaşlarına yardıma her zaman hazır, fakat bu yardımı emir şeklinde değil, yol gösterici gibi yapardı... Atatürk'ün dış politikasında diktatörlük kokusu verecek ne vardı? Hiçbir şey. Bu, bir barış, dostluk, uzlaşma ve yeni Cumhuriyet'in bağımsızlığına ve toprak bütünlüğüne komşular saygı göstermeye istekli oldukları sürece, savaşa karşı bir garanti politikası idi... O halde, bu sayılan hususlarda, bir diktatör politikası ile ortak bir nokta var mı idi? Bu sorunun cevabı, şüphesiz kesin bir hayırdır.”³²

Nihayet, Türkiye'de çalıştığına daha önce değindiğim Amerikalı öğretim görevlisi Eleanor Bisbee'nin dikkate değer görüşü: “... Türkler, Atatürk'ü... bir diktatör gibi görmezler. Aksine, O'nu kendi ulusal iradelerine en açık bir anlam kazandıran ve en güçlü bir önderlik sağlayan temsilcileri olarak görürler. Kendi kişisel yönetimini ne derece aşırı kullandığı hususu, genelde, aşağılanan bir durumdaki bir imparatorluğu saygın bir cumhuriyete ve zulüm altındaki tebaaları gururlu vatandaşlara dönüştürmek için, otoritesini mükemmel bir biçimde kullanmasının değerini küçültmez...”³³

³² Special News Bulletin, vol. 34, No. 4381, 15 Nov. 1980, p. 2-3.

³³ Eleanor Bisbee, The New Turks, Philadelphia 1951.

4. *İnkılâpçı Atatürk*

Bir Batılı düşünür W.R. Alger'e göre, "Gerçek devlet adamlığı, bir milleti, olduğu biçimden olması gereken biçime dönüştürme sanatıdır."³⁴ Bu tanımlama, adeta Atatürk'ü, O'nun inkılâp ve reform anlayış ve uygulamalarını niteler. Gerçekten Atatürk'e göre de inkılâp, Türk Milletini son yüzyıllarda geri bırakmış olan kurumları yıkarak yerlerine, milletin en yüksek medeniyet icaplarına uygun olarak ilerlemesini sağlayacak yeni kurumları koymuş olmaktadır..."³⁵

Batı yayın dünyasında, Atatürk'ün en çok ilgi gören niteliği, inkılâpçı yönüdür, denilebilir. Bu nedenle bu konuda, çeşitli açılardan yapılan analizleri kapsayan birçok örnek vermek mümkündür. Fakat ben burada, sadece birkaç örneğe özetle yer vermek durumundayım.

İlk örnek olarak tanınmış İngiliz tarihçisi Prof. Bernard Lewis'in görüşünü sunmak isterim: "... (Kurtuluş Savaşında) askerî harekât kazanılmıştı. Milliyetçilerin siyasal programı başarılmıştı. Bu başarı, uluslararası bir antlaşma (Lozan Antlaşması) ile de bütün dünyaca tanınmıştı. Bundan sonra ne yapılmalı idi? Mustafa Kemal'in gerçek büyüklüğü bu soruya verdiği cevapta yatar."³⁶ Prof. Lewis, bu konuda Falih Rıfkı Atay'dan aldığı bir pasajda Atatürk ile Enver Paşa arasında yapılan ilginç bir kıyaslamadan yararlanarak Atatürk'ün cevabını dolaylı bir şekilde belirtmiş oluyor: "Enver'in özel vasfı cüretti; Mustafa Kemal'inki ise uzağı görüş... Mustafa Kemal 1914'te Harbiye Nazırı olmuş olsaydı, ülkeyi I. Dünya Savaşına sokmazdı. Buna karşılık 1922'de İzmir'e giren Enver olsa idi, aynı hızla geriye döner, Suriye ve Irak'a yürür ve bütün kazanılanları kaybederdi. Kemal böyle bir şey yapmadı. Savaş sona erince nüfus mübadelesi gibi sert fakat etkili bir yöntemle eski anlaşmazlıkları çözüme bağlayarak Yunanlılar ile barış yaptı. Boğazlar'ın askerden arınmasını kabul etti fakat, yıllar sonra ve antlaşma yolu ile buraların askerleştirilmesini yeniden sağladı. Yabancıların topraklarına yönelik tüm ihtiraslardan, panturanizm, panosmanizm, panislâmizm gibi bütün ideolojilerden vazgeçerek tüm eylem ve umutlarını, kendi isteği ile antlaşma ile tanımlanan Türkiye'nin ulusal topraklarına bağladı. Hayatının geri kalanını çetin, yorucu ve cazibesiz kalkınma işine adadı..."³⁷

³⁴ The New Dictionary of Thoughts U.S.A., 1957, p. 638.

³⁵ Cihat Akçakayahoğlu, Atatürk, Ankara 1980, s. 499.

³⁶ Bernard Lewis, The Emergence of Modern Turkey, London 1961, p. 249-250.

³⁷ a.g.e.

Alman yazar Hans Kohn'un görüşüne göre, "... bu, enerji dolu, amaçlarından emin, tereddütsüz ve doğuştan liderin (Mustafa Kemal) yetenekleri zamanın genel akımına uygun düşüyordu. Böylece devletin yapısında, kanunlarında, ekonomik ve kültürel yaşamında tam bir değişiklik, başarabilme gücünü ortaya koydu..."³⁸

Atatürk döneminde, Ankara'da büyükelçilik yapmış olan bir Amerikalı diplomatın sözleri ile, "... bu göz kamaştırıcı inkılâp, kesin ve güçlü bir milliyetçilik ruhuna dayanır. Fakat en büyük çapta, bu Ülkenin Babası olan bir adamın, Mustafa Kemal'in eseridir..."

Prof. Robinson'a göre ise, "... Geçmişe bakarsak Kemal'in düşünceleri, psikolojik kökenleri ne olursa olsun, tam anlamı ile mantıklı idi. Bu düşüncelere temel olan ilk gerçek, Osmanlı İmparatorluğunu daha ufak, (fakat) kültürel bakımdan daha homojen ve siyasal yönden daha yaşama güçlü bir Türkiye haline getirmek ve bütün emperyalist isteklerden veya kaybedilmiş toprakları geri alma iddialarından vazgeçmekti. Bu davranış, Osmanlı politikasından çok önemli bir ayrılış demekti. Osmanlı İmparatorluğunun istilâlar suretiyle hayatta kaldığını ve başkalarının sırtından kazandığını hatırlayalım. Osmanlı İmparatorluğunun ekonomik refahı, iç kalkınma ile değil, yağma ve ganimetler sonucu idi. Buna göre ikinci gerçeği ortaya koyabiliriz: Türkiye'nin geleceği fetihlere değil, iç kalkınmaya dayanmalıdır. Üçüncü gerçeğe gelince, iç kalkınma ancak modern, endüstriyel ve bilimsel nitelikli bir topluma dayandırılabilirdi. Bu amaca ulaşmak ve Türkiye'deki iktidar boşluğuna büyük devletler yönelmeden bunu gerçekleştirmek için nispeten kısa bir sürede topyekûn bir inkılâp dolayısıyla yeni değerler, yeni kuruluşlar ve yeni bir Türk tipi gerektiği idi. Bu yeni Türk'ün örneği Kemal idi. Kemal, teknolojinin, ister askerî ister sivil olsun, sosyo-politik ve ekonomik bir bütünü ayrılmaz bir parçası olduğunu açıkça kavramış olmalıdır. Modern teknolojiyi benimsemek demek, sosyal ve siyasal reformları da gerçekleştirmek, diğer bir deyişle, topyekûn inkılâp demekti. En önemlisi Kemal, ülkenin insan gücünün en verimli şekilde kullanılmasını sağlamak için, büyük çapta yenileştirilmiş bir siyasal ve sosyal sistem kurmadan modern bir bilim ve endüstri ortamını gerçekleştirmenin olanaksız olduğunu biliyordu. Okuma yazma bilmeyiş, insanı güçsüz bırakan hastalıklar, katı inançlar ve kadere boyun eğme, kadınların aşağılanmış durumu; bütün bunlar bitmeli idi, hem de hızla... Böylece otoriter bir liderliğin zorunlu olduğu ortaya çıktı. Çünkü

³⁸ Hans Kohn, Ten Years of the Turkish Republic, Foreign Affairs, vol. 12, October 1933.

bu değişikliklerin çoğu, başlangıçta hoş gitmeyecekti. 19 Mayıs 1919'da Samsun kıyısına ayak basan işte bu adamdı. Kesin hareketli, heyecan verici tek amaçlı ve neyin gerekli olduğunu sezebilmeye yetenekli bir adam..."³⁴

Atatürk'ün inkılâpçı kişiliği, Batılıları, diğer ülkelerin tarihe göçmüş ve çağdaş inkılâpçıları ile, bu arada diktatörlerle bir kıyaslama yapmaya yöneltmiştir. Örneğin Prof. Toynbee'ye göre, "... Mustafa Kemal'de, biraz Cromwell'i andıran bir özellik vardır..."⁴⁰

Atatürk'ü "büyük bir idealist ve reformcu" olarak niteleyen Amerikalı yazar Wortham'ın görüşüne göre ise, "... Mustafa Kemal, demokratik kurumlardan hoşlanması bakımından, tam anlamı ile Batılıdır; halktan gelen saygı gösterileri hariç, insanı küçültücü dalkavukluklardan hoşlanmaması bakımından da Batılıdır. Mustafa Kemal ile kıyaslanınca Büyük Petro, ürkek bir reformcu kahr... Kendisini yolundan saptıracak hiçbir emperyalist arzu ve hayale izin vermeyen Mustafa Kemal, hiç kuşkusuz, tarihte görülen en büyük radikaldir..."⁴¹

Tanınmış Fransız düşünürü Duhamel'in şu görüşünü de gerçekten anlamlı bulurum: "Atatürk, yani Türklerin Ata'sı, girişim ve umutlarının gürtültüsü ile ortalığı ayağa kaldırmadan çalıştı... İnsana şaşkınlık veren eserleri İngiliz, Fransız ya da Rus inkılâpçılarının eserlerine hiçbir bakımdan benzemez. Bu ülkelerden hiçbiri, dile, yazıya dokunabilmeyi akıllarının ucundan bile geçirmemiştir. Ne Cromwell, ne Robespierre, ne Lenin ve ne de onu izleyenler, liderlik ettikleri ulusu bilim felsefesi, düşünce yöntemi, kısacası alinyazısını değiştirme yoluna götürmeye kalkışabilmişlerdir. Mustafa Kemal, bunu yapan ve büyük bir başarı ile sonuca vardırıran eşsiz adamdır."⁴²

Ülkemizde özellikle "Atatürk-Bir Milletın Yeniden Doğuşu" adlı eseri ile tanınan Lord Kinross'un dikkate değer görüşü: "... Kemal Atatürk'ün çağımızın yetiştirdiği en büyük adamlardan biri olduğuna dair zihnimde en ufak bir şüphe yoktur. Gerçekten Türkiye, Atatürk'ün son 10 yılında başarmış oldukları ile Batı'nın bazı milletlerini etkiledi. Ancak bu milletlerin liderleri, Atatürk'ten çok farklı olarak demokrasinin değerlerini tehdit edici bir güçle kuvvetlendiler... Almanya'nın Hitler'i, hür milletini esarete götürmüş, Atatürk ise, esaret altındaki ulusunu özgürlüğe kavuşturmuştur. İtalya'nın Mussolini'si, sivil olduğu halde başkomutanlık sevdasına düşmüş,

³⁹ Richard D. Robinson, *The First Turkish Republic*, 1963.

⁴⁰ Toynbee, p. 79.

⁴¹ H.E. Wortham, *Mustapha Kemal of Turkey*, Boston 1931.

⁴² Çağlar Boyunca 100 Büyük İnsan (Çeviri), İstanbul 1971, s. 794.

buna karşılık Atatürk, askerlik görevinin bittiğine inandığı anda sivil hayata geçmiştir. Gerek Hitler gerek Mussolini, toprak kazanma hırsları ile komşularının haklarına tecavüz etmişler ve birer imparatorluk kurma sevdasına kapılmışlardır. Atatürk ise, bunun tam tersini yapmış, bir imparatorluktan bir millet çıkarmıştır...”⁴³

III. SONUÇ

Buraya kadarki açıklamalarımla Ulu Önderimizin seçkin ve çok yönlü tarihî kişiliğinin Batı yayın dünyasında nasıl değerlendirildiğini ana hatları ile dile getirmeye çalıştım. Böylece aziz Atamızın Batı’da saygın bir yeri bulunduğu sonucuna varabiliriz, sanırım. Nitekim bu görüşümüzü, Prof. Toynbee de şu sözleri ile destekliyor: “... Bir devlet adamı olarak bu ilerici ve Batılı Türk (Atatürk), gerek kişisel karakteri ve gerek başarıları bakımından, takdire ve saygıya layıktır...”⁴⁴

Atatürk ile ilgili çok anlamlı bir özeti Lord Kinross’un şu sözlerinde bulabiliriz kanaatindeyim: “... Kemal Atatük, yeni bir Türkiye yaratmıştır... Ülkesini ortaçağ’dan çağımızın eşğine, hatta bundan bir adım ileriye getirmişti... sözleri ve davranışları ile kahramanlara gönülden bağlanmaya alışmış bir milletin hayalini besleyecek özel bir efsane yarattı. Asker Atatürk, zamanında başka bir kimsenin başaramayacağı şekilde, Avrupa devletlerinin kendisine karşı yaptıkları plânları altüst edip tarihin yüzünü değiştirerek memleketini kurtarmıştı. Devlet adamı Atatürk, memleketinin bu devletlerce eşit şartlar ile kabul edilmesini ve Ortadoğu gibi sık sık değişikliğe uğrayan bir bölgede bir istikrar unsuru olarak kalmasını sağladı. İşte, Türklerin Ata’sı Mustafa Kemal’in gerçekleştirdiği büyük eser...”

Yazımı, bir Batılı yazarın gurur verici ve mutlu edici şu sözleri ile bitireceğim: “... Bütün ulusların büyük adamları vardır. Fakat modern Türkiye’de Atatürk’e gösterilen derin saygıya benzer bir şeyin (başka bir yerde) bulunacağından şüpheliyim. O, Ebedî Önderdir.”⁴⁵

⁴³ Kinross, p. 3, 14.

⁴⁴ Toynbee, p. 131.

⁴⁵ Hotham, p. 21.

**ATATÜRK IN THE PRESS
OF THE WESTERN WORLD****(Abstract)**

The author deals with the way Atatürk and his work were received by the Press of the Western World. He illustrates with quotations how western journalists evaluated Atatürk's energy and versatility as a revolutionary leader and commander.